

WPROWADZENIE

Pomysł przygotowania tegorocznego tomu „Roczników Humanistycznych” narodził się przed blisko dwoma laty. W zamierzeniu redakcji miał on przedstawić współczesne metodologie i nowe ujęcia problemów badawczych, szczególnie w badaniach nad historią wczesnonowożytną Europy. W trakcie realizacji projektu w jego przygotowanie zaangażowali się także badacze historii wieków późniejszych. Z perspektywy czasu oceniam, że to rozszerzenie spektrum poznawczego było procesem naturalnym.

Od początku pracy nad projektem redakcji przyświecała chęć upamiętnienia wybitnego badacza, poszukiwacza nowych metod pracy historyka i nowych pól badawczych Profesora Wiesława Müllera. Ten znany i ceniony historyk, badacz dziejów nowożytnych, przez kilkadziesiąt lat był związany zawodowo z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II.

Naukowy sukces Profesora Müllera wiązał się z jego metodą pracy. Wytrwale realizował on postulat poszerzania bazy źródłowej. Co bardzo charakterystyczne, jako jeden z nielicznych historyków z Europy Środkowo-Wschodniej powadził badania i kwerendy w instytucjach zachodnioeuropejskich. W pracach tych koncertował się na krajach romańskich: Włoszech, Francji i Belgii. Szczególnie ważne okazały się kwerendy prowadzone we Włoszech. Były one realizowane w rzymskich, watykańskich i mediolańskich archiwach, tak kościelnych, jak i świeckich. Przez dziesięciolecia, począwszy od roku 1958, Profesor pracował w: Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Congregazione del Concilio, Archivio de la Congregazione della Propaganda Fide, Archivio de Stato di Roma. Badania te dopełniały kwerendy w Archiwum Kościoła i Hospicjum św. Stanisława oraz Archiwum Archidiecezjalnym w Mediolanie, a także poszukiwania w bibliotekach: Biblioteca Vaticana, Biblioteca Casanatense, Biblioteca Alessandrina, Biblioteca della Storia Modera e Contemporanea. Od roku 1979, prowadzone do roku 1994, prace te wzbogacały kwerendy archiwalne w Paryżu oraz Leuven w Belgii.

Otwarcie na zachodnie idee badawcze owocowało współpracą Profesora Wiesława Müllera z historykami z Włoch, Francji i Belgii. Byli wśród nich

badacze tej miary co Gabriele De Rosa, Bernard Dompnier czy Maria Adelaide Mongini. Badania prowadzone w Rzymie, Paryżu i Leuven skutkowały kolejnymi publikacjami, ale także ułatwiały uczniom Profesora Müllera kontakt z historiografią uprawianą na zachodzie Europy.

Bardzo dziękuję uczniom Profesora Wiesława Müllera za podjęcie pracy nad tomem *Metodologie i problemy badawcze. Nowe ujęcia w historii Europy*, Panom Profesorom Hubertowi Łaszkiwiczowi, Cezaremu Tarasze i Bogumiłowi Szademu. Cieszę się, że mogłem współpracować z gronem znakomych badaczy, aby wyrazić tak szacunek dla dorobku mojego Mistrza.

Tytułowe zagadnienia tomu – metodologie i problemy badawcze, to problemy wiążące się ze sobą w sposób elementarny. Jest tak bowiem, że nowa perspektywa pozwala budować i odkrywać nowe zagadnienia. Realizacja projektu polegała na zaproszeniu znanych, europejskich badaczy do dyskusji o przemianach w metodologii i poszukiwaniu nowych ujęć historii wczesnonowożytnej i wieków późniejszych. Wychodząc od Gadamerowskiej hermeneutyki zastępującej ujęcia epistemologiczne, autorzy tomu przedstawili konsekwencje postawy dążącej do ciągle nowej interpretacji tekstu (źródła, śladu). Nieodzowna była także refleksja nad poststrukturalnym światem intelektualnym, jako nieustannym procesem interpretacji. Zaproszenie do pracy nad pomysłem na nowy historyczny tom „Roczników Humanistycznych” badaczy z całej Europy pozwoliło lepiej zrozumieć wielorakość doświadczenia, które znajduje odbicie w różnorodności wykładni. To ta ciągle obecna i trudna do zastąpienia perspektywa reprezentowania spojrzenia zależnego od nacji historyka wydaje się najbliższa ujęciom historycznym. Zamiarem redakcji było także ukazanie metodologii postkolonialnej, aby móc dokonać oceny najbardziej nurtujących współcześnie badaczy ujęć posthumanistycznych, nieantropocentrycznych. Bardzo dziękuję wszystkim historykom, którzy podjęli zaproponowane przez redakcję „Roczników Humanistycznych” zagadnienie. Nie wszyscy oni nadali swoim głosom formę artykułu, ale niewątpliwie ich refleksje wpłynęły na ostateczny kształt tomu.

W pierwszym tekście tomu Pablo de la Fuente de Pablo i Cezary Taracha, badacze z Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, przygotowali analizę traktatu madryckiego z 1670 r., zawartego pomiędzy Hiszpanią a Wielką Brytanią (*Diplomacia versus geopolítica: el asentamiento de la colonia británica de Carolina en la Florida española y el Tratado de Madrid de 1670*). Historycy skoncentrowali się na ustanowieniu mocą tego dokumentu nowej i rozległej granicy hiszpańsko-brytyjskiej. Analiza polityki brytyjskiej po zawarciu traktatu madryckiego prowadzi badaczy do nowej oceny brytyjskiej ekspansji kolonialnej.

Znakomity znawca problematyki kozackiej, autor licznych prac na temat wczesnonowożytnej Ukrainy, Viktor Horobets z Narodowej Akademii Nauk Ukrainy przedstawił historię funkcjonowania w kulturze politycznej i praktyce kozackiej Ukrainy zasad wolnego wyboru starszyny kozackiej (*Виборність старшини як політико-культурна цінність і маркер автономії козацького Гетьманату (друга половина XVII-XVIII ст.)*). To tematyka interesująca i inspirująca dla polskich badaczy. Profesor Horobets dodatkowo zrekonstruował w swoim tekście politykę państwa rosyjskiego wobec praktyki elekcji władzy w Hetmanacie Kozackim. Aspekt ten pozwala czytelnikowi łatwiej zrozumieć historię walki kozaków z caratem o autonomię.

W kolejnym artykule tomu Anna Jabłońska z Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (*Pogranicza i punkty wspólne – historia Kościoła, historia społeczna i historia kultury w epoce staropolskiej: możliwości badań (wybrane przykłady)*) ukazuje punkty wspólne dla historii Kościoła, historii społecznej i historii kultury w badaniach nad epoką staropolską. Poszukiwania nowych perspektyw badawczych skłaniają Autorkę do postulatu prowadzenia studiów interdyscyplinarnych i nawiązania przez historyków szczególnie do osiągnięć socjologii oraz antropologii kulturowej.

W artykule *Przynależność metropolitalna diecezji łuckiej w okresie nowożytnym* Bogumił Szady, badacz z Ośrodka Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II zabrał głos w nierozstrzygniętym sporze historiograficznym na temat przynależności metropolitalnej diecezji łuckiej w okresie nowożytnym.

Kirill A. Kochegarov z Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie (*Назначение Михаила Козачинского Слуцким архимандритом. 1748-1749 гг.*) omówił kwestię powołania Michała Kozaczińskiego, znanego pedagoga i pisarza osiemnastego stulecia, na stanowisko archimandryty słuckiego. Badacz ukazał przy tym, jak ściśle ta nominacja była związana z działalnością ambasady rosyjskiej w Warszawie i jak liczne konsekwencje wywołała opisana desygnacja.

W tekście *Wady senatu Rzeczypospolitej w wykładni Antoniego Popławskiego* podejmuję analizę myśli politycznej autora *Zbioru niektórych materii politycznych*. Przedstawiam próbę odpowiedzi na pytanie o oryginalność wykładni Antoniego Popławskiego i zależność jego myśli od francuskich idei fizjokratycznych.

W pracy *Struktury kościelne zachodniej Korony po pierwszym rozbiore w świetle Szkiców Karola Perthéesa* Arkadiusz Borek z Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk przeanalizował zbiór oparty na ankietach parafialnych przygotowanych przez plebanów. Sporządzone pod koniec XVIII wieku *Szkice* Perthéesa miały posłużyć do przygotowania

map województw zachodniej Korony w granicach po pierwszym rozbiore. Autor przede wszystkim ocenił wiarygodność badanego źródła, szczególnie wiadomości o strukturach terytorialnych Kościoła katolickiego.

Do coraz popularniejszych nurtów badań nad postrzeganiem świata przyrody odniósł się Adam Kucharski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (*Postrzeganie przyrody rodzimej i obcej w dziennikach podróży Stanisława Staszica (1789-1795)*). Autor artykułu dokonał tego w oparciu o spostrzeżenia i przemyślenia zawarte w dzienniku podróży Stanisława Staszica. Uwagi te Staszic poczynił podczas wyprawy krajoznawczej w okolice Krakowa oraz podróży zagranicznych do Austrii i Włoch.

Sergey N. Iskyul z Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu (*К военно-дипломатической ситуации одной коалиционной войны начала XIX в.*) przeanalizował dokumenty dyplomatyczne z okresu poprzedzającego wojnę, tzw. wojnę koalicyjną z 1805 r., odnalezione przez Autora w Archiwum Polityki Zagranicznej Imperium Rosyjskiego. Historyk szczegółowo i wnikliwie przybliżył politykę cara Aleksandra I zmierzającą do wciągnięcia Prus do koalicji antyfrancuskiej. W analizie tej wielokrotnie przedstawił fakty nieznanne do tej pory w literaturze historycznej. Pozwoliło to na nowo spojrzeć na przebieg wojny.

Przykładem wkładu studiów interdyscyplinarnych w proces poznawczy historyka jest współautorski artykuł Grażyny Liczbińskiej i Małgorzaty Chmielarz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (*Przykład wykorzystania parametrów tablic trwania życia: płodność i sposobność do działania doboru naturalnego w Wielkopolsce II połowy XIX i początku XX wieku*). Autorki przedstawiają możliwości wykorzystania parametrów tablic życia (konstrukcji teoretycznych budowanych w oparciu o rozkłady wieku zmarłych dla modelu populacji zastojowej i ustabilizowanej) dla badań historycznych.

W tekście wieńczącym tom *Siedem „grzechów głównych” w badaniach nad przemocą antyżydowską* Artur Markowski z Uniwersytetu Warszawskiego wskazuje na zbiór metodologicznych błędów popełnianych w studiach nad przemocą antyżydowską.

Serdecznie dziękuję Autorom siedemdziesiątego, jubileuszowego tomu „Roczników Humanistycznych” za przyjęcie zaproponowanej przez redakcję tematyki. Dziękuję także licznemu gronu recenzentów za trud opiniowania przedstawionych artykułów.

Arkadiusz M. Stasiak